४. वादन

अभंग, भक्तिगीते, पोवाडे, आरत्या, भावगीते आणि भजन असे अनेकविध गीतांचे प्रकार आहेत. ही सर्व प्रकारची गीते गाताना त्या त्या चालीत गायली जातात. त्यासाठी गायनामध्ये स्वर, काव्य, शब्द यांचा समावेश होतो तर वादनामध्ये स्वर असतात. वाद्यातून निघणारे नाद म्हणजे स्वर होय.

स्वर वाद्यांवर सा, रे, ग, म, प, ध, नी, सां हे स्वर वाजवले जातात तर तबल्यावर धा, धिं, धीं, धा किंवा ता, तिनन, त्रक, तुन हे बोल वाजवले जातात.

गायनामध्ये साथीसाठी पेटी, तबला, मृदंग, टाळ, घुंगरू, टिपरी, झांज इत्यादी वाद्ये वापरली जातात. तंबोरा, एकतारी, वीणा इत्यादी वाद्यांचाही समावेश काही वेळा केला जातो.

तबला :

तबला व डग्गा या दोन्हींस मिळून तबला असे म्हटले जाते. तबला लाकडी खोडापासून तयार करतात तर डग्गा धातूपासून तयार केलेला असतो. तबल्याचा आकार डग्याच्या मानाने लहान असतो. एका हाताने तबला तर दुसऱ्या हाताने डग्गा वाजवतात.

डफ :

मुख्य करून याचा वापर लोकसंगीताच्या वेळी केला जातो. लाकडी अथवा धातूपासून तयार केलेल्या वर्तुळाकार पट्टीवर चामडे ताणून बसवलेले असते. एका हातात डफ पकडून दुसऱ्या हाताने तो वाजवला जातो.

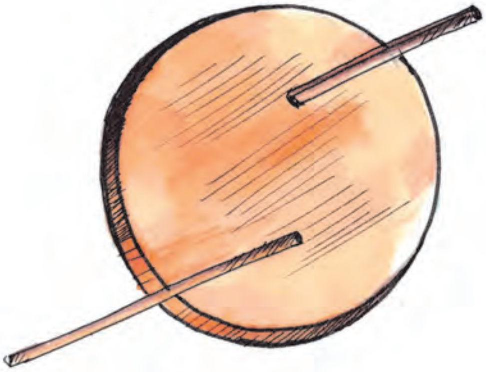

खंजिरी :

हे डफासारखे दिसणारे तालवाद्य आहे. लाकडी किंवा धातूच्या वर्तुळाकार पट्टीमध्ये ठरावीक अंतरावर धातूच्या गोलाकार चकत्या बसवलेल्या असतात. या चकत्या एकमेकांवर आपटून नाद निर्माण होतो. गाताना ठेका

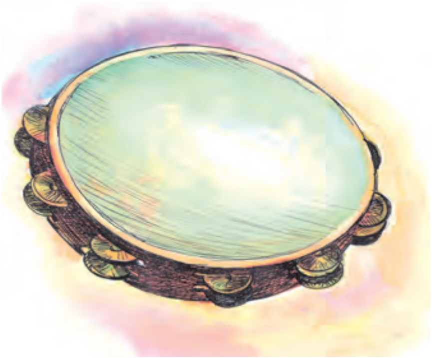

धरण्यासाठी व रंजकता आणण्यासाठी खंजिरीचा वापर करतात. खंजिरी एका हाताने धरतात व दुसऱ्या हाताने वाजवतात.

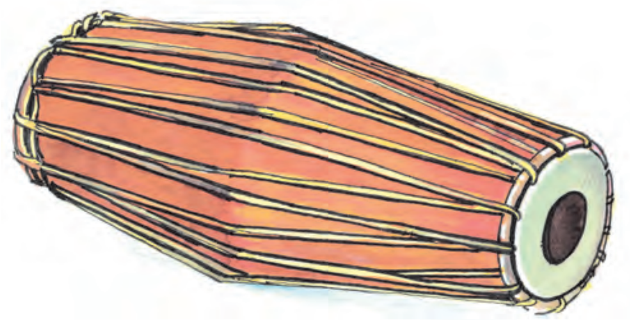

मृदंग :

मृदंगाच्या दोन्ही बाजू चामड्याने आच्छादित केलेल्या असतात. प्रामुख्याने भजन, कीर्तन या प्रकारात मृदंगाचा वापर मोठ्या प्रमाणात केला जातो. दोन्ही हातांचा वापर करून हे वाद्य वाजवले जाते. काही वेळा तबल्याऐवजी याचा वापर करण्याची पद्धत आहे.

वरील सर्व वाद्ये ही अवनद्ध वाद्ये आहेत. याशिवाय ढोल, डफली, नगारा, ताशा, डमरू, ढोलकी हीसुद्धा अवनद्ध वाद्ये आहेत. ही सर्व वाद्ये वाजवण्यासाठी चामड्यावर आघात करावा लागतो. त्यामुळे ताल निर्माण होतो व त्यामुळे गाण्याला रंग चढतो.

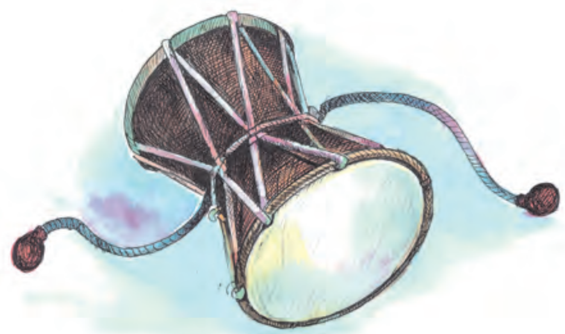

माझी कृती :

- विविध माध्यमांतून येणारी तालवाद्यांची चित्रे जमा करा व ती चिकटवहीत चिकटवा. (उदा. मासिके, वृत्तपत्रे, जाहिराती इत्यादी.)
- चित्रातील वाद्ये ओळखा.

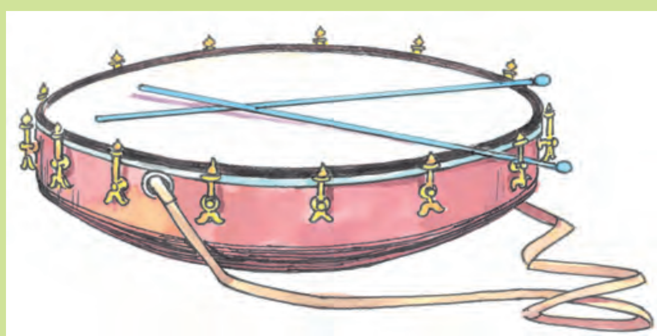

◆ परिसरात जी वाद्ये वापरली जातात त्यांचा परिचय करून द्यावा. शक्य झाल्यास एखादा संगीत कार्यक्रम दाखवण्याचा प्रयत्न करावा.